

1726 переяславські архирейі фактично вже не залежали від київської митрополії, а р. 1733 від їх одібрано й самий титул коад'ютора. Сі дрібні помилки не зменшують одначе вартости праці прот. Лащенкова, проти наукової ваги якої нічого й говорити вже через ту силу матеріялу, яку подано тут з невідомих ще архивних джерел. Д.

Русскія книги. Съ біографическими данными объ авторахъ и переводчикахъ (1708—1893). Редакція С. А. Венгерова. Изданіе Г. В. Юдина. Т. I: А—Бабаджановъ. Спб., 1897, ст. VII + 476.

Се видане, на жаль, не задовольняє вимогам бібліографії не тільки научної, але й чисто практичної. Видане зроблено по авторам, або заголовкам публікацій, котрі тут перемішані на купу, за 185 років! До того недостача показчика в кінці тому робить видане зовсім невжиточним, бо треба би хіба читати его від дошки до дошки, аби найти щось потрібне кому, а в кого найде ся на те охота й час? Показчики повинні би бути подані хоть після того, як буде напечатано усе видане — що, звісно, може стати ся дуже нешвидко. Ті показчики треба буде знов уложити по авторам, себ то повторити видане в скороченому виді! Тай тоді видане буде невжиточне для тих, що хотіли би по нему знати поступенний розвій російських та українських публікацій у Росії. На жаль, автор не обіцяє нам у передмові і таких показчиків, а за те обіцяє „распредѣленіе русскихъ книгъ по отдѣламъ“. „сгруппировать все данныя состоящаго перечня“. Отся публікація д. Венгерова нагадує нам иньшу таку публікацію, — звісну польску бібліографію Естрайхера, даремну і невжиточну, котра вже десятки років печатає ся, перепечатує ся і тільки робить безпотрібні видатки краківській академії. Єдиний розумний спосіб видаваня бібліографії, се — хронологічний, по рокам. Такого способу держать ся майже всі бібліографи, між иньшим і галицько-руський, д. Ів. Левицький, котрого бібліографія австро-угорських видань куди краша бібліографії Венгерова, тим більше, що показує нам і графіку тих видань, т. є. дає їх заголовки таким самим письмом, яким були печатані оригінали. При тому д. Левицький і скромнійший у своїм переднім слові ніж д. Венгеров у своїм, хоть і робив свою працю сам один і в крайній бідности, тай напечатана вона на крайне бідні засоби. М. П.

В. И. Шенрокъ — Матеріялы для біографіи Н. В. Гоголя, Москва т. I, 1892 с. 385, т. II, 1893 с. 403, т. III, 1895 с. 549.

За 40 літ, що пройшло від смерти нашого великого земляка, зібрано досить багато матеріялу для його біографії: ми маємо збірники його листів, маємо спогади про його і про тогочасне суспільство, маємо кри-

тичне, гарно оброблене повне видання його творів неб. Тіхонравова. Але отсей матеріял потребує багато спеціальних критичних студій. В згадках про Г. ми знаходимо суперечні звістки, для аналізу творів Г., як матеріялу автобіографічного, дуже мало зроблено, а на підставі листів біографі приходять до цілком супротивних висновків. Таким робом треба привести до системи зібраний матеріял, перевірити його вартість, критично обробити і потім перейти до більш-менш повної біографії письменника. Таку мету поставив д. Шенрок для своєї праці; перший том вийшов ще в 1892 р., й автор сподівався закінчити його в трьох томах, але обсяг праці побільшився, і з передмови до III тому ми бачимо, що буде ще четвертий том.

В історії російської літератури Г. перший і останній Українець, що мав такий величезний вплив і значіння, як голова реалістического напрямку. В аналізі літературної діяльності Г. біограф повинен завести на увазі племенні відзнаки його характеру й світогляду. Гоголь був щирим Українцем, добре знав він Україну, її побут, звичаї, пісні, казки; в Петербурзі він цікавився її історією й етнографією, з щирим чуттям згадував про неї, й його українські симпатії виявились виразно в творах цього періоду. Але потроху погляди його відмінюють ся, українські симпатії перетворюють ся в загально російські і в другій половині своєї літературної діяльності Гоголь переходить цілком до мальовання загально російського життя й суспільства. Дуже цікаво, на яким ґрунті виникла ця переміна і розвили ся ці загально-російські симпатії; на жаль, в сій справі праця д. Шенрока ледве чи зможе читача задовольнити.

Перший том обіймає час життя Гоголя до 1830—31 рр. Після огляду літератури про Г. д. Шенрок описує нам на підставі спогадів і декотрих уривків з листів суспільство, серед якого виростав Гоголь, його життє, погляди й бажання; малює потім батька й матір — В. і М. Гоголів, їх життє, відносини між собою й до сина. В розділі „шкільні роки Гоголя“ окрім оповідання про вченнє, ми знаходимо характеристики цїклів його листів до матері і до Г. Висоцького. Поруч з сими д. Шенрок зазначає, що декотрі місця Ганса Кюхельгартена стоять в звязку з отсими листами — себ то мають автобіографічне значіння. На підставі отсих порівнань д. Шенрок робить характеристику духового стану Гоголя, тогочасних його думок і замірів. З другого боку біограф підносить, що в Гансі Кюхельгартені ми маємо завязки образів, що в більш повній й артистичній формі виступають в пізніших творах Гоголя.

Життю в Петербурзі 1829—31 рр., пробудженню щирих і палких симпатій до України й початку літературної діяльності присвячено два останні розділи I тому, де треба занотувати критичний розбір висновків д. Вілозерської й Чарнацької про відносини Г. до його матері. Що до

історії розвою поетичної творчості цікаві замітки д. Шенрока про генезу жіночих образів, замітки про характер гоголівського аналізу кохання й взагалі про характерні риси типів перших повістей; окрім того біограф подає паралелі до перших творів Г. з народної літератури. Застановлюючись на характеристичні вищого петербурського суспільства й його вплива на розвиток творчості Г., д. Шенрок робить цікаві порівняння між Гоголем а Пушкіном, як артистів людської прози.

В „Вечерах“ кидаєть ся в вічі ідеалізація жіночої краси; для дальшого періоду цієї діяльності Г. сюжетом бере апотеозу національного почуття, каже д. Шенрок в першій розділі другого тому. Таким робом цілком натурально біограф переходить до генези палкої, щирої любови Г. до України, починаючи з часу его дитинства і виховання в українській родині. Далі автор застановлюєть ся на відносинах „Страшної пієсти“ до інших творів Г. і паралелів до Вія з казок. Треба занотувати, що д. Шенрок не признає великого вплива Наріжного на Гоголя. Гоголь по думці д. Шенрока скористовав ся лише образами життя укр. бурсацтва й шляхецтва в творах „Бурсак“ і „Два Івана“, але самостійність Г. виявила ся в образах природи, в характеристиках осіб і в діяльничім елементі. Дальший розділ д. Шенрок присвячує просторій й цікавій характеристичі Г. яко історика і педагога; біограф розбирає окремі замітки Г., зводить їх до купи і зазначає його погляд на науку, його відносини до історії і каже, що у Г. не було кльта науки, не було охоти до наукової праці. Сього ж питання дотикаєть ся і додаток до III тому, де д. Шенрок розбирає погляд д. Максимовича на наукове приготування Г. і наводить думки Л. Майкова й Бестужева-Рюміна про се. Дуже цікаво, що біограф ставить отсі погляди Г. на науку в звязку з думками того петербурського суспільства, де обертав ся Гоголь. Останній розділ присвячено драматичним творам Гоголя 1830—1836 р.

Життю Гоголя за кордоном за час 1836—1839 присвячена перша, більша половина III-го тома: тут ми знаходимо звістки про збори та подорож Г., його побут, про праці, котрі він там оброблював, його відносини до російського товариства в Римі. Потім біограф переходить до оповідання про цензурні митарства з „Мертвими Душами“ і про клопоти Г. Характеристичі двох великих творів сього періоду — „Мертвих Душ“ і „Ревизора“ присвячена друга половина; д. Шенрок аналізує літературну манєру Г. в „Мертвих душах“ і подає генезу сього твору; потім переходячи до „Ревизора“, застановляєть ся на відносинах до його суспільства й критики.

В отсій III-ій томі д. Шенрок менш дотикаєть ся фактів внутрішнього життя Г. й розвою його поглядів в 40-х роках; він обіцяє більш

повно розібрати отсі питання в звязку з характеристикою мистично-аскетичної переміни в життю й поглядах Гоголя в IV т.; можно тільки пожадати скорійшого виходу сього тому й закінчення цікавої праці.

Між додатками й замітками до окремих місць праці, що знаходимо в кінці кожного тому, можна завітувати, як найбільш цікаві в I т. звістки про службу В Гоголя, копії з його подання й з двох докладів (рефератів) В. Трощинському; в II — показані за статєю д. Сумцова паралелі до „Вія“ з народних казок; в III подано декотрі паралелі з народних пісень до образів і описів Гоголя, розбір погляда д. Максимовича на наукове приготування Гоголя й потім коротенький огляд звісток про відносини Г. до Поляків і католицизма з книги Смоліковського *Historia Zgromadzenia Zmartwychwstania Panskiego*. О. Г—ий.

Е. В. Пѣтуховъ. Письма Н. В. Гоголя къ Н. Я. Прокоповичу (1832—1850), К., 1895, ст. II + 60 + 2 табл.

Листи Гоголя до його шкільного колеги й приятеля Прокоповича (одного з менших поетів російських), переховані в бібліотеці їх спільної *almae matris* — Ніжинського ліцея (тепер інститута), вже видрукував раз Гербель (часоп. Русское Слово, 1859, I). Д. Петухов видав сі справді дуже важні для біографії Гоголя листи наново в сій брошюрі з поводу ювілею інститута, уважаючи видання Гербеля дуже непоправним; до листів Гоголя додано ще чотири листи самого Прокоповича і два знімки фототипичні з листів Гоголя. М. Г.

Сборникъ Харьковскаго Историко-филологическаго Общества, т. IX, Харків, 1897, ст. XVI + 243 + 113—128.

На початку сего тому напечатана посмертна споминка д. Багалія „О. Николай Лашенко и его труды по мѣстной церковной исторіи“ (з портретом покійного) та два некрольоги: „Д. А. Матовъ“ (М. Маслова) і „Памяти І. І. Каширенинова“ (А. Ветухова). Остатні два — вихованці харківського університета, ученики пок. Потебні. Пок. Матов — болгарин, професор славістики в софійській висшій школі й редактор болгарского збірника для фольклористики, значить товариш пок. Драгоманова, симпатизував і з політичною діяльністю остатного. Каширенинов прилагодив ся був між иньшим до одної переважної справи — студій музики українських народних пісень, покласифікованих пок. Потебнею. Тим тяжша его втрата. Умер іще молодшим від Матова, у 28 році жита. В збірнику є статя ще про одного рано втраченого славіста — Дра Ватрослава Облака, і воно вкупі робить дуже гірке вражінє. Пок. Лашенко був протоєреєм харківської троїцької церкви.